

**BEYOND NIHILISM?
—
ONKRAJ NIHILIZMA?**

PHAINOMENA

Revija za fenomenologijo in hermenevtiko
Journal of Phenomenology and Hermeneutics

35 | 136-137 | June 2026

BEYOND NIHILISM? — ONKRAJ NIHILIZMA?

Institute Nova Revija for the Humanities

*

Phenomenological Society of Ljubljana

Ljubljana 2026

PHAINOMENA

Revija za fenomenologijo in hermenevtiko

Journal of Phenomenology and Hermeneutics

Glavna urednica: | Editor-in-Chief:

Andrina Tonkli Komel

Uredniški odbor: | Editorial Board:

Jan Bednarik, Andrej Božič, Tine Hribar, Valentin Kalan,
Branko Klun, Dean Komel, Ivan Urbančič †, Franci Zore.

Tajnik uredništva: | Secretary:

Andrej Božič

Mednarodni znanstveni svet: | International Advisory Board:

Pedro M. S. Alves (University of Lisbon, Portugal), *Babette Babich* (Fordham University, USA), *Damir Barbarić* (University of Zagreb, Croatia), *Renaud Barbaras* (University Paris 1 Panthéon-Sorbonne, France), *Miguel de Beistegui* (The University of Warwick, United Kingdom), *Azelarabe Lahkim Bennani* (Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Morocco), *Rudolf Bernet* (KU Leuven, Belgium), *Petar Bojanić* (University of Belgrade, Serbia), *Philip Buckley* (McGill University, Canada), *Umesh C. Chattopadhyay* (University of Allahabad, India), *Gabriel Cerel* (University of Bucharest, Romania), *Cristian Ciocan* (University of Bucharest, Romania), *Ion Copoeru* (Babeş-Bolyai University, Romania), *Jean François Courtine* (Paris-Sorbonne University, France), *Renato Cristin* (University of Trieste, Italy), *Massimo De Carolis* (University of Salerno, Italy), *Alfred Denker* (College of Philosophy and Theology Vallendar, Germany), *Mădălina Diaconu* (University of Vienna, Austria), *Donatella Di Cesare* (Sapienza University of Rome, Italy), *Lester Embree* †, *Adriano Fabris* (University of Pisa, Italy), *Cheung Chan Fai* (Chinese University of Hong Kong, Hong Kong), *Günter Figal* †, *Dimitri Ginev* †, *Andrzej Gniazdowski* (Polish Academy of Sciences, Poland), *Jean Grondin* (University of Montreal, Canada), *Klaus Held* †, *Friedrich-Wilhelm von Herrmann* †, *Małgorzata Holda* (University of Łódź, Poland), *Heinrich Hüni* †, *Ilya Inishev* (National Research University Higher School of Economics, Russia), *Tomas Kačerauskas* (Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania), *Richard Kearney* (Boston College, USA), *Guy van Kerckhoven* (KU Leuven, Belgium), *Pavel Kouba* (Charles University in Prague, Czech Republic), *Ioanna Kuçuradi* (Maltepe University, Turkey), *Susanna Lindberg* (Leiden University, The Netherlands), *Thomas Luckmann* †, *Jeff Malpas* (University of Tasmania, Australia), *Michael Marder* (University of the Basque Country, Spain), *Viktor Molchanov* (Russian State University for the Humanities, Russia), *Veronica Neri* (University of Pisa, Italy), *Liangkang Ni* (Sun Yat-Sen University, China), *Cathrin Nielsen* (Frankfurt a. M., Germany), *Karel Novotný* (Charles University in Prague, Czech Republic), *Tadashi Ogawa* (Kyoto University, Japan), *Žarko Pačić* (University of Zagreb, Croatia), *Željko Pavić* (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Croatia), *Christophe Perrin* (University of Louvain, Belgium), *Dragan Prole* (University of Novi Sad, Serbia), *Antonio Ziriñ Quijano* (National Autonomous University of Mexico, Mexico), *Ramsey Eric Ramsey* (Arizona State University, USA), *Rosemary Rizo-Patrón Boylan de Lerner* (Pontifical Catholic University of Peru, Peru), *Alfredo Rocha de la Torre* (Pedagogical and Technological University of Colombia, Colombia), *Hans Ruin* (Södertörn University, Sweden), *Marco Russo* (University of Salerno, Italy), *Javier San Martín* (National Distance Education University, Spain), *Gunter Scholtz* (Ruhr-University Bochum, Germany), *Hans Rainer Sepp* (Charles University in Prague, Czech Republic), *Tatiana Shchyttsova* (European Humanities University, Lithuania), *Önay Sözer* (Boğaziçi University, Turkey), *Michael Staudigl* (University of Vienna, Austria), *Silvia Stoller* (University of Vienna, Austria), *Tōru Tani* (Ritsumeikan University, Japan), *Rainer Thurnher* (University of Innsbruck, Austria), *Peter Trawny* (University of Wuppertal, Germany), *Trong Hieu Truong* (Vietnam National University Ho Chi Minh City, Vietnam), *Lubica Učnik* (Murdoch University, Australia), *Helmuth Vetter* (University of Vienna, Austria), *Ugo Vlaisavljević* (University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina), *Jaroslava Vydrová* (Slovak Academy of Sciences, Slovakia), *Bernhard Waldenfels* †, *Andrzej Wierciński* (University of Warsaw, Poland), *Ichirō Yamaguchi* (Toyo University, Japan), *Chung-Chi Yu* (National Sun Yat-sen University, Taiwan), *Holger Zaborowski* (University of Erfurt, Germany), *Dan Zahavi* (University of Copenhagen, Denmark), *Wei Zhang* (Sun Yat-sen University, China).

Lektoriranje: | Proof Reading:

Andrej Božič

Oblikovna zasnova: | Design Outline:

Gašper Demšar

Prelom: | Layout:

Žiga Stopar

Tisk: | Printed by:

DEMAT d.o.o., digitalni tisk

Naklada: | Print Run:

70 izvodov | 70 copies

Uredništvo in založništvo: | Editorial Offices and Publishers' Addresses:

Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko
Institute Nova Revija for the Humanities

Fenomenološko društvo v Ljubljani
Phenomenological Society of Ljubljana

Filozofska fakulteta | Oddelek za filozofijo (kab. 432b)

Vodovodna cesta 101, 1000 Ljubljana, Slovenija
Tel.: (386 1) 24 44 560

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Tel.: (386 1) 2411106

Rokopise, ki jih želite predložiti za objavo v reviji, in vsa morebitna vprašanja glede publikacije pošljite na naslednji elektronski naslov: *phainomena@institut-nr.si*.

Please send the manuscripts, which you would like to submit for publication in the journal, and any potential queries to the following e-mail address: *phainomena@institut-nr.si*.

★

Revija *Phainomena* objavlja članke s področja fenomenologije, hermenevtike, zgodovine filozofije, filozofije kulture, filozofije umetnosti in teorije znanosti. Recenzentske izvide knjig pošiljajte na naslov uredništva. Revija izhaja štirikrat letno. Za informacije glede naročil in avtorskih pravic skrbí *Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko*.

The journal *Phainomena* covers the fields of phenomenology, hermeneutics, history of philosophy, philosophy of culture, philosophy of art, and phenomenological theory of science. Books for review should be addressed to the Editorial Office. It is published quarterly. For information regarding subscriptions and copyrights please contact the *Institute Nova Revija for the Humanities*.

★

Finančna podpora: | Financially Supported by:

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije | *Slovenian Research and Innovation Agency*

Članki v reviji so objavljeni v okviru: | Papers in the journal are published within the framework of:

- Raziskovalni program P6-0341 | Research program P6-0341;
- Raziskovalni projekt J6-70215 | Research project J6-70215;
- Infrastrukturni program I0-0036 | Infrastructure program I0-0036.

★

Revija *Phainomena* je vključena v naslednje podatkovne baze: | The journal *Phainomena* is indexed in:

Digitalna knjižnica Slovenije; DiRROS; DOAJ; EBSCO; Emerging Sources Citation Index (Web of Science); ERIH PLUS; Humanities International Index; Internationale Bibliographie der geistes- und sozialwissenschaftlichen Zeitschriftenliteratur; Internationale Bibliographie der Rezensionen geistes- und sozialwissenschaftlicher Literatur; Linguistics and Language Behavior Abstracts; ProQuest; Revije.si (JAK); Scopus; Social Science Information Gateway; Social Services Abstracts; Sociological Abstracts; The Philosopher's Index; Ulrich's Periodicals Directory; Worldwide Political Science Abstracts.

Enojna številka: | Single Issue: 10 €

Dvojna številka: | Double Issue: 16 €

phainomena.com
phainomena@institut-nr.si

BEYOND NIHILISM? | ONKRAJ NIHILIZMA?

TABLE OF CONTENTS | KAZALO

Werner Stegmaier	
Halt in Zeit-Spiel-Räumen der menschlichen Orientierung. Zum Umgang mit der Zeit im Nihilismus. Ein Impuls	5
<i>Opora v časoprostorjih človeškega orientiranja. O spoprijemanju s časom v nihilizmu. Impulz</i>	
Dean Komel	
Nesodobnost filozofije v epohi nihilizma	33
<i>Non-Contemporaneity of Philosophy in the Epoch of Nihilism</i>	
Denis Mauko	
Usoda nihilizma. Evropska linearna naracija in Spenglerjeva ciklična alternativa	63
<i>The Fate of Nihilism. The European Linear Narrative and Spengler's Cyclic Alternative</i>	
Manca Erzetič	
Razmislek in pričevanje nihilizma pri Ivanu Urbančiču	81
<i>Contemplation and Testimony of Nihilism in Ivan Urbančič</i>	
Peter Trawny	
Hypernihilismus. Erste Skizze	97
<i>Hipernihilizem. Prva skica</i>	
Trong Hieu Truong	
Die expressionistische Phänomenologie. Spinoza, Schelling, Schopenhauer	111
<i>Ekspresionistična fenomenologija. Spinoza, Schelling, Schopenhauer</i>	
Tomislav Dretar & Petar Šegedin	
Toward an Appraisal of Scheler's Thoughts on the Modern Scientific Worldview and the Human Being. In the Interpretation of the Croatian Philosopher Branka Brujić	133
<i>Na poti k ovrednotenju Schelerjevih misli o modernem znanstvenem svetovnem nazoru in o človekovem prebivanju. V interpretaciji hrvaške filozofinje Branke Brujić</i>	

Nuoheng Du

How the Other First Appears as a Certain Kind of Person. A Phenomenological Clarification of Initial Personality Attribution 157

Kako se drugi najprej pojavi kot določena oseba. Fenomenološka razjasnitev začetne atribucije osebnosti

Bence Peter Marosan

Krisis unserer globalen, ökologischen Lebenswelt und Kritik der instrumentellen Vernunft. Öko-ethische und öko-politische Reflexionen von einem Husserl'schen Standpunkt 203

Kriza našega globalnega, ekološkega življenjskega sveta in kritika instrumentalnega uma. Eko-etične in eko-politične refleksije s husserlovskega stališča

Andrzej Gniazdowski

Wie ist eine Phänomenologie des Staates möglich? Ein Beitrag zur politischen Phänomenologie 227

Kako je mogoča fenomenologija države? Prispevek k politični fenomenologiji

Johannes Vorlauffer

„Verheyterung“. Über das Wahrheitsgeschehen, erörtert im Rückblick von Martin Heideggers Ereignisdenken auf die Fundamentalontologie und im Hinblick auf den Grundvollzug des psychotherapeutischen Prozesses 249

»Zvedrênje«. O dogajanju resnice z vidika mišljenja dogodja glede fundamentalne ontologije pri Martinu Heideggru in z vidika temeljnega izvrševanja psihoterapevtskega procesa

Jurij Verč

Nepopolnost, relacije in zgodovina. Od evolucije do kvantne fizike in sodobne družbene teorije 275

Imperfection, Relations, and History. From Evolution to Quantum Physics and Contemporary Social Theory

Alfredas Buiko

The Eye in the Triangle and the Thing Itself. A Phenomenology of Conspiracy Theories 301

Oko v trikotniku in stvar sama. Fenomenologija teorij zarote

Mindaugas Briedis & Rūta Briedienė	
Genetic Phenomenology of the Complementarity Between Surrealism and Radiology	323
<i>Genetična fenomenologija komplementarnosti med nadrealizmom in radiologijo</i>	
Jurij Selan & Uršula Podobnik	
Understanding Adult Drawing. Between Traditional and Modern Perspectives of Drawing Development	347
<i>Razumeti risanje odraslih. Med tradicionalnimi in modernimi perspektivami glede risarskega razvoja</i>	
HISTORICAL THINKING AND THE QUESTION OF NATION ZGODOVINSKO MISLENJE IN VPRAŠANJE NARODA	
Vanja Sutlić	
[Zgodovinsko-prirodna določenost naroda]	395
<i>[Historical-Natural Determination of Nation]</i>	
Damir Barbarić	
Pot v obrat. Ob delu Vanje Sutlića	399
<i>Toward the Turn. On the Works of Vanja Sutlić</i>	
Ivan Urbančič	
Aporije teorij o etničnem in nacionalnem ter problem identitete	403
<i>The Aporias of the Theories of Ethnicity and Nationality, and the Problem of Identity</i>	
Dean Komel	
Sutlićeva miselna zapuščina	407
<i>The Legacy of Sutlić's Thought</i>	
<i>Manuscript Submission Guidelines</i>	417
<i>Navodila za pripravo rokopisa</i>	421

RAZMISLEK IN PRIČEVANJE NIHILIZMA PRI IVANU URBANČIČU

Manca ERZETIČ

Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko, Vodovodna cesta 101, 1000
Ljubljana, Slovenija

manca.erzetic@insitut-nr.si

Povzetek

Članek obravnava ključne vidike in usmerjenost premisleka nihilizma pri Ivanu Urbančiču (1930–2016), ki ga je razvijal celih petdeset let. Ta premislek je bil po eni strani najtesneje povezan z Urbančičevim razumevanjem filozofije v celoti, po drugi strani pa z njegovo kritiko političnih razmer v nekdanji Jugoslaviji, še zlasti glede zagovora demokratičnih vrednot ter spoprijema s kulturnim in političnim položajem Slovenije. Po osamosvojitvi Slovenije je Urbančič nadaljeval s svojimi kritičnimi

družbenimi analizami, še bolj pomembno pa je, da je v več obsežnih študijah zastavil celovito obravnavo pričevanja nihilizma, ki opredeljuje usodo sodobne človeškosti in tako posebej zavezuje filozofsko misel v pogledu premisleka tega, čemur smo danes priča.

Ključne besede: Ivan Urbančič, nihilizem, morala, ideologija, humanost.

Contemplation and Testimony of Nihilism in Ivan Urbančič

Abstract

82 The article examines key aspects and orientation of Ivan Urbančič's (1930–2016) contemplation on nihilism, which he developed over the course of fifty years. On the one hand, this contemplation was closely linked to Urbančič's understanding of philosophy as a whole; on the other hand, it was connected to his critique of the political situation in the former Yugoslavia, particularly with regard to the defense of democratic values and the confrontation with Slovenia's cultural and political position. Following Slovenia's independence, Urbančič continued to provide his critical social analyses. More importantly, in several extensive studies, he conducted a comprehensive examination of the testimony of nihilism, which defines the destiny of contemporary humanity and thus particularly commits philosophical thought to contemplating what we are witnessing today.

Keywords: Ivan Urbančič, nihilism, moral, ideology, humanity.

Letos mineva deset let, odkar smo se poslovili od Ivana Urbančiča, izjemno relevantnega sodobnega filozofa, pa tudi eminentnega intelektualca, ki je zastavil kritično besedo proti ideologiji socialistične oblasti v nekdanji Jugoslaviji ter v osemdesetih letih prejšnjega stoletja odločilno prispeval k procesu demokratizacije in osamosvojitve Slovenije. Ta kritično-intelektualni angažma je v precejšnji meri opredelil Urbančičevo interpretacijo nihilizma, ki jo je razvijal skoraj petdeset let, po drugi strani pa je ta angažma že od vsega začetka predpostavljala vpogled v epohalno dogajanje nihilizma.¹ Zavoljo tega pri Urbančiču ni relevanten le premislek fenomena nihilizma, ampak tudi

1 »Da je *nihilizem* skrit današnjim učenjakom, znanstvenikom, izobražencem, kulturnikom, celo vrhunskim intelektualcem – če niti ne omenim ‚širokih ljudskih množic‘ – to nakazuje moj razgovor z Jožetom Pučnikom. ‚Zakaj je nihilizem skrit?‘ – je prav tako nemogoče vprašanje, kakor bi bilo vprašanje ‚zakaj sploh svet?‘ ali vprašanje ‚zakaj je človek?‘. Ni ‚vzroka‘, ni ‚razloga‘ za dar *Darežljivosti in vzkratenosti Biti*, saj je tudi *nihilizem* dar vzkratenosti, ne pa delo človeka, niti hudiča niti boga. Zato tudi nobena kritika, nobena revolucija kot človekova akcija ne zadene *nihilizma*. Pa tudi nobena današnja znanost ne more raziskati in odkriti nihilizma, kaj šele njegovega bistva. In prav tako nobena današnja religija ne more niti doumeti niti premagati, niti rešiti sveta in človeštva od nihilizma. Zaman so nagovori ljudstvu, naj se vrne k pravemu evangelijskemu krščanstvu in tako premaga nihilizem ali se ga reši. Kajti človeku, človeštvu, je nihilizem nepremagljiv, še posebej, ker le maloštevilni sploh vedo že za ime ‚nihilizem‘, ne da bi se ovedeli, kako jih zadeva. Bistva nihilizma se je – če sploh kako – mogoče ovedeti le *premisleku* na poti skozi zgodovino same zadeve vse velike filozofije izročila, ki pa mora že vnaprej izkusiti njen *konec*, v katerem je danes mislečemu zadano misliti nihilizem. V *ta krog* mora vskočiti današnji mislec, saj mu brez tega skoka ostane ves akademski študij filozofije le neprebavljen ogromen kup praznih ‚vednosti‘ brez pomena.« (Urbančič 2011, 455–456.) Prim. k temu: Erzetič 2026, Komel 2022 in Hrovat 2024.

Članek je objavljen v okviru izvajanja raziskovalnega programa *Humanistika in smisel humanosti v vidikih zgodovinskosti in sodobnosti* (P6-0341), raziskovalnega projekta *Pričevanje med epistemološko in komunikativno veljavo* (J6-70215) in infrastrukturnega programa *Center za promocijo humanistike Inštituta Nove revije* (I0-0036), ki jih finančno podpira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

Angleška različica besedila je bila v nekoliko modificirani obliki objavljena v reviji *Human Affairs* (prim. Erzetič 2025).

njegovo izpričevanje, ki sili k premisleku.² Vprašanje, kako smo danes priča nihilizmu, je tako osrednje.

Urbančič je že od prvih razprav v reviji *Problemi* iz srede šestdesetih let prejšnjega stoletja, a tudi v drugih takratnih jugoslovanskih časopisih za filozofijo in kulturo, kritiko ideologije na oblasti zastavljal iz vpogleda v nihilistično opolnomočenje moči modernega sistema produkcije v spregi kapitala in tehnologije, ki uveljavlja svetovno prevlado in ji podleže tudi vsa komunistična revolucionarno usmerjena teorija in praksa. Na historičnem materializmu zasnovana svetovna revolucija ni njen antagonist, marveč protagonist. To je seveda zahtevalo tudi drugačno branje marksistične filozofije, ki je bila takrat predpisano akademsko čtivo in je služila utrjevanju ideoloških prepričanj. Urbančič je tozadevno skušal utreti relevantno filozofsko diskusijo o marksizmu, ne da bi ga vnaprej diskvalificiral kot navadno ideološko konstrukcijo; razvil jo je v vrsti svojih razprav, najbolj strnjeno pa jo je verjetno podal v knjigi *Leninova »filozofija«, ali o imperializmu*, ki je izšla leta 1971 (prim. Urbančič 1971b).

84 Reakcija komunističnih oblastnikov in ideologov na objavljeno knjigo je bila seveda ideologiji na oblasti primerna,³ tako da mu je bilo po študijskem

2 Pričevanje nihilizma podaja že Nietzsche na začetku svojega razpravljanja o evropskem nihilizmu v *Volji do moči*: »Nihilizem je pred vrati: Od kod nam prihaja ta nagrožljivejši od gostov? – Izhodišče: *zmotno* je kazati na »socialne stiske« ali »fiziološke sprevrženosti« ali celo korupcijo kot *vzrok* nihilizma. To je napoštenejši, najsočutnejši čas. Stiska, duševna, telesna, intelektualna stiska sama na sebi ne more roditi nihilizma (se pravi radikalnega zavračanja vrednote, smisla, zaželenosti). Stiske še zmeraj dovoljujejo popolnoma različne razlage.« (Nietzsche 1991, 9.)

3 Urbančič se je takole odzval na kritiko Borisa Ziherla, ki je očitno vodil preiskavo proti njemu: »V kratkem odstavku, ki ga je odmeril moji knjigi, me najprej imenuje »čisti filozof«, kar seveda misli v izrazito pejorativnem smislu. Moja pristna intencija je, da bi to res bil, zato se čutim s to Ziherlovo oznako – kljub pejorativnemu tonu, ki ga ima pri njem (in prav zato, ker ga ima pri *njem*) – zares počaščenega. To še toliko bolj, ker se ob čisto filozofsko misel Ziherl spotika podobno kot mnogi slovenski ideologi nekoč in na prav tako netoleranten in neprijazen način. Z vsem poudarkom moram reči, da moje citirano delo o Leninovi filozofiji *nikakor ni kritika*, kot to misli Ziherl po svojem neomajnem prepričanju, da je mogoče pisati le *za* ali *proti* brez vsake tretje možnosti. Kaj da je, je dovolj razločno povedano v mojem delu samem, zato tega tu ne bi ponavljal. Glede na rečeno Ziherlovo »neomajnost« je treba njegovo pisanje o Leninovi filozofiji uvrstiti v tisti tip takega pisanja, ki ga v svoji knjigi omenjam na str. 15 pod točko a) in ki ga označuje neskončno golo ponavljanje Leninovih tez v duhu

zadrževanju na univerzi v Kölnu pri *Karlu-Heinzu Volkmanu-Schlucku* leta 1971/72 prepovedano predavateljsko delo na univerzi, da ne bi »kvaril mladine«, vse do začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja pa mu je bila poleg drugih šikaniranj kratena tudi možnost objavljajanja knjižnih besedil. Sicer je bil od leta 1964 zaposlen na Inštitutu za sociologijo in filozofijo pri Univerzi v Ljubljani, kjer se mu je kasneje na njegovo pobudo pridružil tudi Slavoj Žižek, s katerim sta sicer razvila nepopustljivo, a hkrati v enaki meri plodno filozofsko polemiko (prim. Urbančič 1974a, 1974b, in 1985a ter Žižek 1974a in 1974b); tudi Žižku je bilo zaradi »sodelovanja s heideggerjanci« preprečeno, da bi zasedel mesto asistenta na filozofskem oddelku ljubljanske univerze. Vsekakor je bilo takrat za Urbančiča pomembno prijateljevanje z literarnim zgodovinarjem fenomenološke orientacije Dušanom Pirjevcem, ki se je proslavil s svojimi študijami o evropskem romanu (Pirjevec 1979), ter sociologom in politikom Jožetom Pučnikom, Urbančičevim mladostnim prijateljem, ki ga je po lastnem pričevanju napotil na študij filozofije in ki je po prestani devetletni zaporni kazni zaradi očitka protidržavnega delovanja konec šestdesetih letih emigriral v Nemčijo, tam znova študiral, ker mu ljubljanska univerza ni priznala diplome, in se nato zaposlil kot univerzitetni docent za sociologijo na univerzi ter se v drugi polovici osemdesetih let vrnil v Slovenijo in prevzel vodenje demokratične opozicije v Sloveniji. Nadalje je potrebno omeniti Urbančičevo sodelovanje z doktorskim mentorjem na Univerzi v

85

dogmatične apologije.« (Urbančič 1974c, 943.)

V isti številki revije *Teorija in praksa* je sledil Ziherlov odgovor: »Verjetno se nad takšnim, dokaj brezplovnim igračkanjem s staro latinsko besedo ‚imperare‘ ne bi pretirano navduševala niti Nietzsche niti Freud, pa tudi Heidegger ne, čeprav je dal Urbančiču največ pobud za tovrstne ‚premisleke‘. Strinjam se z Urbančičem, da njegov spis ni kritika Lenina, in ga v tem smislu tudi nisem resno vzel, ko sem ga mimogrede omenil v svoji razpravi o Leninovih kritikih. Ta Urbančičev spis predvsem ne pove dosti in je kratko malo – nič, da uporabim priljubljeno besedo naših ‚čistih‘ filozofov, lebdečih v praznem, visoko nad ‚banalno razredno ideologijo‘, kakršno je Lenin eksplicitno in implicitno razvijal v boju za progresivne, socialistične cilje revolucionarnega delavskega gibanja. In če bi kdo še pisal o Urbančičevih ‚premislekih‘ in njihovih rezultatih v razkrivanju Leninovega ‚bistvenega imperializma‘, bi bil za tako pisanje nemara najprimernejši naslov *O Urbančičevi ‚filozofiji‘ ali o ‚filozofskem kolofoktarstvu‘*.« (Ziherl 1974b, 946.) Navedka izpričujeta »duhovno stanje«, ki se kljub političnim spremembam do danes prav v ničemer ni spremenilo.

Zagrebu, Vanjo Sutlićem, avtorjem enega izmed najodmevnejših filozofskih del v Jugoslaviji *Bit i suvremenost* (1968), Mihailom Đurićem, tudi večkrat preganjanim filozofom na Univerzi v Beogradu, ki se je s svojimi študijami o Nietzscheju uspel mednarodno promovirati (Đurić 1985), in Tinetom Hribarjem, sošolcem s študija filozofije in sodelavcem pri *Problemih*, ki so mu kmalu za Urbančičem prav tako za dlje časa prepovedali pedagoško delo na Univerzi v Ljubljani (povod za to je bila med drugim tudi njegova obramba Urbančičeve knjige o Leninu pred partijskimi napadi).

Sodelovanje med slednjim in Urbančičem je postalo še posebej intenzivno, potem ko Hribar leta 1982 v zelo neugodni družbeno-politični klimi in ob številnih ideoloških pritiskih prevzel uredništvo novoustanovljenega kulturnega časopisa *Nova revija*, okrog katerega so se zbirali kritični intelektualci in ustvarjalci ter posegali v politične razprave o demokratizaciji takratne slovenske in širše jugoslovanske družbe.

86 V tistem času je Ivan Urbančič poleg tega, da je objavljajl vplivne družbeno-kritične članke, deloval tudi kot urednik in pisec spremnih študij pri izdaji vrste prevodov Nietzschejevih del. Leta 1990 je postal predsednik novoustanovljenega Fenomenološkega društva v Ljubljani, kar ga je spodbudilo, da se znova povrne k svojim raziskavam s področja fenomenologije in hermenevtike, še pomembneje pa je bilo, da je na podlagi svojih dotedanjih raziskav pričel razvijati obširni filozofski projekt, ki se je osredotočal na zgodovino nihilizma in s tem povezano pojmovanje evropske humanosti. Uresničil ga je v obsežnih monografskih izdajah: *Zaratustrovo izročilo I. Pot k začetku zgodovine evropske biti* (1993), *Zaratustrovo izročilo II. H koncu evropske biti* (1996), *Moč in oblast. Iz pomnjenja konca in začetka* (2000), *Nevarnost biti. Krokiji o evropski duhovnosti* (2004) in, kot njegov vrh in zaključek, *Zgodovina nihilizma. Od začetka do konca zgodovine filozofije* (2011) z dodatkom *O krizi* (2012).

Ta intelektualna mreža in družbenopolitični kontekst nista zgolj biografsko ozadje Urbančičevega delovanja, temveč pomembno osvetljujeta Urbančičevo razumevanje nihilizma. Slednje delo, knjigo *Zgodovina nihilizma*, ki obsega 520 strani in jo je Mario Kopic leta 2019 tudi prevedel v hrvaščino, odlikuje, kakor je razvidno iz podnaslova *Od začetka do konca zgodovine filozofije*, najprej to, da vzame v obravnavo celotno izročilo filozofije, vključno z njeno »mitično predzgodovino« pri Heziodu, in skuša s povratkom k njegovim začetkom

ter z vpogledom v njegovo odvijanje razjasniti, zakaj se izteče v nihilizem in ali je po njegovem koncu še možen nov začetek. Na prvi pogled se zdi, da Urbančičeva interpretacija nihilizma skozi zgodovino filozofije sledi Heideggrovi bitnozgodovinski misli. Kljub podobnemu »terminološkemu aparatu«, ki je sicer izrazito oprt na možnost slovenskega filozofskega izrazja, ki mu je Urbančič posvečal precej pozornosti, nam tako površno opažanje lahko precej zamegli ali celo povsem zagrne Urbančičevo samolastno interpretativno usmeritev, predvsem pa njegovo osnovno filozofsko stališče, *da je v filozofsko misel nujno potrebno vložiti samega sebe*, tudi za ceno, da se pri tem povsem zgubiš.

Urbančič se sicer nikakor ni izogibal ali celo otepal Heideggrove bitnozgodovinske misli, ampak jo je dodobra proučil in dojel kot nujno izhodišče slehernega resnega poskusa razumevanja nihilizma v naši sodobnosti. A hkrati se je tudi zavedal, da Heideggrovo bitnozgodovinsko razumevanje nihilizma, skupaj z obetom *preseženja in preboletja metafizike*, ne ponuja že samo po sebi kake zveličavne poti odrešitve iz primeža nihilizma. Česa takega si ni domišljjal tudi sam Heidegger, prav nasprotno je menil, da se njegova misel giblje po »gozdnih poteh«. Urbančič v svoji zadnji objavljeni knjigi *Razmišljanja v preddiverju filozofije*, ki je sicer posvečena filozofiji v Sloveniji, zapiše:

87

Za vse, kar ni znanstveno, se dandanes noben znanstvenik niti ne zmeni, razen če gre za »zmoto« ali prenačljene hipoteze kakega znanstvenika, da o tehnikah in tehnologijah in ekonomistih vseh vrst niti ne govorim. Da se nenehno forsirani »napredek« neovedeno žene v lastno katastrofo svetovne razsežnosti – tega niti še tako poglobljen študij Heideggerja ne more zaustaviti ali rešiti. Pa tudi še tako »temeljite« teorije ekonomistov tega drvenja v katastrofo ne morejo zaustaviti, saj v katastrofo pelje ravno vse razvitejša ekonomija in vse razvitejšeznanosti.

Kako je torej s prihodnostjo človeštva? Tega nihče ne ve. Niti Heidegger ne. Vendar edino njegova misel nakazuje neko možnost, skrito v njegovem »vprašanju Biti«. Škoda le, da se tega ne da poceni prodajati na svetovnem trgu! (Urbančič 2014, 146.)

Navedek podaja neko refleksijsko stalnico Urbančičevega premišljevanja nihilizma, da se, namreč, resnica nihilizma bistveno prikriva in da to prikrivanje tvori ključno obeležje njegove irealnosti. Lahko jo zasledimo že v njegovih najzgodnejših tekstih iz druge polovice šestdesetih let prejšnjega

stoletja, ki zadevajo tematiko nihilizma, pri čemer velja upoštevati predvsem študiji »Morala je nemorala« (v dveh delih: 1966a in 1966b) ter »Radikalizacija in konec evropske morale« (v treh delih: 1967a, 1967b in 1967c). V teh dveh študijah se je Urbančič na način, ki je v takratnem jugoslovanskem intelektualnem prostoru gotovo bil izjema, soočil s problemom konstitucije morale v celotnem razvoju filozofije in s posebnim kritičnim ozirom na filozofski domet socialistične morale. Odločilno pri tem je, da Urbančič morale ne jemlje v izoliranem smislu kakega nauka ali sistema, pač pa v tistem določilnem horizontu, ki ga vidik morale prejme pri Nietzscheju v *Genealogiji morale* in drugih njegovih delih ter zadeva, ne samo formacijo človeške, prečloveške resnice, marveč tudi uniformo resničnosti vsega bivajočega, v katero človek verjame in se odeva vanjo. Prav ta neodklonljiva vera v resnico je po Nietzscheju ključni izvor nihilizma. Urbančič v omenjenih študijah pokaže, kako so tovrstni moralni zavezanosti in obveznosti vrednostno podrejeni vsi sektorji človeškega delovanja, religija, umetnost, znanost, izobrazba, kultura in družba. Ob tem se sproži problem, da se ta morala po lastnih pogojih možnosti sprevrže v nemoralo. Moderna človeškost je odločilno pahnjena v dekadenco take sprevrnjene morale in se za povrh v sprevrženosti lastnega smisla sklicuje na »moralne vrednote«. Urbančič govori o »radikalizaciji morale«, ki v svoji bistveni konsekvenci pomeni pričevanje nihilizma:

Gre nam torej za poskus prodreti morali do korenine. *Zahteva* za takim »transcendiranjem« pa prihaja iz vpogleda, kateremu se horizont praktične filozofije, tj. etike kot take kaže kot *nezadosten*. *Ta način »transcendiranja« etike, ki smo mu sledili z dosedanjimi izvajanji*, se je z nekaterimi notranjimi razlikami, ki jih imamo namen obravnavati v tem poglavju, izoblikoval na vrhuncih evropske filozofske misli po Kantu. S tem mislim predvsem na Hegla, Marxa in Nietzscheja. Njihova misel je postavitev in zaostrovanje prej omenjene *zahteve*, ki doseže pri Nietzscheju svojo skrajnost in prepričljivost. Nas sedaj zanima *ta »pot«*, predvsem pa vprašanje, ali pelje *čez* horizont praktične filozofije in s tem filozofije sploh.

V naslovu tega poglavja rabljeno besedo o *radikalizaciji* evropske morale razumem v njenem dobesednem in izvirnem pomenu. Beseda »*radikalen*« prihaja od latinskega »*radix*«, kar pomeni *koren*. »*Radikalen*« pomeni torej tak (ali takšno), ki sega čemu do korena, do korenine, tj.

korenit. Radikalizacija morale pomeni torej tu neko dogajanje, v katerem moralna misel najprej sama v svojem imanentnem horizontu prodira k svoji korenini. Z drugimi besedami: *moralna misel se zaradi svoje zahteve po spoznanju resnice – zahteve po resnicoljubnosti – zave svojih izhodišč in konsekvenc, svoje imanentne vsebine, in se tako kot morala (v svoji tradicionalni podobi, ki jo je Kant neprekosljivo dovršil) sama odpravi in dokonča*. Zato je samó docela dosledna Nietzschejeva misel, da je zadnje moralno dejanje samoodpravljenje morale. (Urbančič 1967, 401–402.)

Urbančiča je ta uvid v radikalno samoodpravo morale in njeno dokončanje v nihilizmu dognal do nadaljnjega soočanja s Heideggrovo mislijo o koncu filozofije kot metafizike v epohi nihilizma, v kateri z bitjo ni nič. Radikalizacija morale se na tej podlagi pokaže v fundamentalnem metafizičnem pogledu, kolikor se samo temeljeno izkustvo biti izkaže kot nekaj proizvedenega in razen tega nič. Tu se je Urbančiču ponudila priložnost, da s sredstvi Marxove filozofije izpelje dosledno kritiko Heideggrovega metafizičnega ekskluzivizma, vendar »prestopi« na stran slednjega. V spremni študiji k prevodu Heideggrovega dela *Evropski nihilizem* (1971a) tako poudari, da Heidegger:

89

[...] zapuša skratka *ves* metafizični *horizont* razumevanja zgodovine, ne da bi ga zavračal kot kako zmoto, in tudi ne da bi ga želel akcijsko-revolucionarno odpraviti v smislu kake spremembe sveta, ki bi jo izvedel človek kot subjekt. V omenjeni metafizični horizont razumevanja zgodovine spada tudi Marxovo pojmovanje zgodovine kot razvoja proizvodjalnih sil, tj. razvoja *bistva* človeka samega, zakaj po svojem bistvu je človek za Marxa izvorna proizvodjalna sila. Marxovo pojmovanje zgodovine je metafizično, ker je jedro celotne njegove misli metafizika v pravem in nepoljubnem pomenu te besede. (Urbančič 1971a, 26.)

Urbančič je svoje stališče, da Marxovo pojmovanje zgodovine kot razvoja proizvodjalnih sil pripada metafiziki in s tem zapade nihilizmu, razvil v več svojih tekstih (prim. predvsem Urbančič 1977), ključno pa se zdi, da ga poveže svojimi raziskavami radikalizacije evropske morale in ideološkega fundamentalizma. Ta povezava se še posebej izrazi v že omenjenem delu *Leninova »filozofija«, ali o imperializmu* iz leta 1971:

Leninova celotna misel je prikrivajoče razkritje bistvenega imperializma človeka nove epohe svetovne zgodovine. Tisto neposredno pomenjeno Leninovih besed in misli je gola bojno razredna (celo časovno in krajevno omejena) ideologija in to neposredno pomenjeno ali ta ideologija sama s seboj zakriva lasten pomenski horizont – to je tu v glavnih potezah prikazani bistveni imperializem. Ta pomenski horizont je tudi neka, sicer v popolnoma drugem pomenu mišljena »ideologija«, namreč »ideologija« opisanega novega bistva človeka – človeka brezpogojne volje do brezmejnega gospodovanja – in kot taka po zasnutku, ne po izvedbi, neka skrajna zaostritev evropske novoveške metafizike v njenem prevratu po Heglu. »Ideologija« ne v smislu postavitve nekih vrhovnih idej kot vse-določujočih, temveč kot prikrivajoče-razkrivajoči samo-za-govor bistvenega imperializma. Ta samo-za-govor ne pomeni zgolj kakega zagovarjanja, apologije, temveč način samoafirmirajočega dviga tega imperializma v obstajanje po sebi in za sebe. Ta način označuje in je lasten dialektičnemu in zgodovinskemu materializmu od Marxa in Engelsa do Lenina. Njegova poglobitna poteza je prikrivajoče razkrivanje, kar pomeni, da v vsem vsepovsod prihaja do besede in govori ta bistveni imperializem in se s tem govorom samim obenem že prikriva. (Urbančič 1971b, 87.)

Problematiko razumevanja moči je Urbančič nadalje razvil v študiji o Diltheyevem zasnutku hermenevtične filozofije, ki je v celoti izšla leta 1976 v srbsčini (Urbančič 1976), v slovenščini pa je bil objavljen samo odlomek.⁴

4 V njem Urbančič pokazalno povzame, da »mora Diltheyeva prevratno-metafizična hermenevtika nujno biti le metodični instrument nezadržnega nasilja v odnosu do vsega, česar se dotakne. Za tak razumevajoči subjekt je ,duhovni‘ (družbeno-zgodovinski) svet tedaj bistveno enoten. Pa tudi ta subjekt ni kaka večna bitnost, temveč se tudi sam v prav tem postopku sam po sebi šele vzpostavlja. Nikjer ne more tako samovzpostavljeni in samoizpostavljeni subjekt najti kaj *kvalitativno* različnega, povsod nahaja le kvantitativne razlike. Zato je seveda mogoče, da ,najde‘ že v stari Grčiji ideološke boje; zato ,najde‘, da so vse filozofije in metafizike, vsa umetnost in religija vsepovsod in v vseh časih svetovni nazoni; zato ,najde‘, da je tudi staroindijska ali starokitajska misel ,pravzaprav‘ filozofija oz. metafizika in ,lahko‘ govori o ,etiki‘, ,logiki‘, ,ontologiji‘, ,estetiki‘ itd. v tej misli; zato mu ni nemogoče govoriti o svetovni ,estetski produkciji‘ od Altamire do danes; zato ,so‘ zanj vsepovsod in zmeraj ljudje po bistvu isti, kljub vsem razlikam – namreč volja-moč ali produkcijska bitja ali pa duh. In to transpozicijsko-opomenjevalno ,najdevanje‘ se godi za subjekt brez ostanka: nikjer ne naleti na kaj, kar bi v tem ,duhovno-ontološkem smislu sploh bilo nekaj, česar pa

Urbančičevemu ukvarjanju s fenomenologijo in hermenevtiko, ki je bilo v jugoslovanski filozofiji reprezentativno in v mnogočem tudi pionirsko, se v okviru tega članka ne moremo posebej posvečati, a nedvomno je treba posebej izpostaviti njegov poskus eksistencialne transformacije hermenevtičnega mišljenja ob interpretaciji Nietzschejevega osrednjega dela *Tako je govoril Zaratustra*, h kateremu je Urbančič ob prevodu v slovenščino leta 1984 napisal obsežno spremno besedo »Nauk modernega Zaratustre«, ki je bila objavljena tudi v *Novi reviji* (Urbančič 1985b in c). Lahko jo obravnavamo kot Urbančičevo predpripravo za njegovo temeljno študijo *Zaratustrovo izročilo*, ki je v dveh delih izšla približno desetletje kasneje v skupnem obsegu 1030 strani (Urbančič 1993 in 1996).

V tem delu Urbančič pozicijo samega sebe kot interpreta opredeli kot »hermenevtični ti sam«.⁵ S tem jasno sugerira, da pri obravnavi ključnih aspektov Nietzschejeve filozofije običajen interpretativni pristop ne zadostuje, marveč se tu soočimo z zahtevo, da interpret samega sebe vzpostavi in preobrazi v odnosu do filozofije v celoti. Izid take filozofske sebe-preobrazbe v tisto, kar si ti sam, je tak, *da ostrmiš*: ne doprinese kake mnogovednosti, marveč samoovedenje *globoke ironije*, ki je položena v Nietzschejevo razkritje nihilizma, skupaj z njo pa tudi v vso moralo filozofije, na katero se Nietzsche s svojo ironično diagnozo nihilizma hkrati obrača in od nje odvrta, še posebej z najbolj nezaslišano domislico večnega vračanja enakega.

91

V obsežni diskusiji, ki je bila posebej organizirana po izidu obeh delov *Zaratustrovega izročila*, je Urbančič uvodoma poudaril:

Iz rečenega se nakazuje nekaj nenavadnega. Namreč to, da Nietzschejev – kot konsekvence evropskega duha izpeljani – krepki

on ne bi mogel po-svojiti. Razumevanje kot transpozicijska opomenitev je računski enačba, ki se mu vedno izide brez ostanka. Toda v vsem tem je srčika najradikalnejšega *Imperializma* (evropsko določenega, tj. metafizičnega) razumevajočega *subjekta*.« (Urbančič 1975, 39.)

5 »Pravi bralec knjige je – kot pisec – ,ti sam'; in to je največja redkost biti *ti sam* kot svoja *pristna možnost*. Nagovor s ,ti sam' namreč evocira takega. Tak nagovor vabi iz vsakdanje povprečnosti in navadnosti, ki zakriva stvari in svet – k odkrivajoči *pristnosti*. Tak odgovor te hoče *o-svojiti*. Kajti *pristnost* je pogoj za *pristno* filozofiranje.« (Urbančič 1993, 22.)

nihilizem ne more veljati za njegovo lastno zadnjo misel. Nietzschejeva misel nihilizma, ki zavzema največji del njegovega miselnega opusa, je zato izpeljana v znamenju neke hudomušne, hudičevske ironije. Po taki ironiji je njegova izpeljana misel nihilizma obenem njegova vesela znanost. Na to najbolj določno kaže njegova po rangi prva in vsezajemajoča misel vseh misli, namreč misel večnega vračanja enakega, ki je zanj samega izrecno skrajni in neznosni vrh in rob tistega krepkega nihilizma, ki ga sam izpeljuje, in je obenem skrajna ironija. Prav ta hudičevska ironija nihilizma je bila v vsej dosedANJI zgodovini recepcije in interpretacije Nietzschejeve celotne misli prezrta, neprepoznana. Tudi Heideggrovi veliki interpretaciji Nietzscheja je ostala izmaknjena. Nihilizem so jemali brez pomisleka in suma za Nietzschejevo zaresno in zadnjo misel. Vsekakor je zaresna, a obenem je ironija. Prav zato je bilo mogoče, da je Heidegger predstavil Nietzscheja kot zadnjega, končnega misleca konca metafizike. (Urbančič v: Komel 1998, 177.)

92 Heidegger naj bi v svoji bitnozgodovinski razlagi Nietzschejeve misli po Urbančičevi interpretaciji premalo upošteval pomen *dekadence*. Po Urbančičevi presoji, ki jo je podprl s temeljitim pretresom začetkov filozofije v stari Grčiji, je dekadenca bolj temeljna od samega nihilizma, ki ga je zavoljo tega treba dojeti kot »prehodno dogajanje«. Dekadenca je tako bolj temeljna, kolikor pokaže v samo *brezno*, *breztalnost* nihilizma.

Zaratustrovemu izročilu so sledila nadaljnja dela, v katerih je Urbančič na novo premislil izhodišča in izpeljave svoje celotne obravnave, na podlagi česar se mu je kot temeljni problem izpričalo *brezno nihilizma*. To ne pomeni le kakega iracionalističnega ali celo mističnega premika v Urbančičevem premisleku nihilizma, ampak se mu je, nasprotno, šele na tej podlagi pokazala prava moč nihilizma, ki dela človeškost *bistveno nemočno*. Čeprav se aparat moči prek tehnologije, ekonomije in politike neznansko krepi, nima ta neznanska moč nobenega cilja, razen tega, da prevzema *oblast nad vsem obstoječim*. Prvi korak k premisleku nihilizma v tej smeri tako predstavlja konceptualna razločitev *moči in oblasti* v istoimenski Urbančičevi knjigi iz leta 2000, ki seže do samega dna filozofije, vendar še ne odpre samega njenega brezna. V tej brezokvirnosti ni v prvi vrsti pomembno, koliko moči nekdo ima in je premore, da zmore potrjevati ali zanikati življenje, marveč so relevantne samo še metode in postopki obvladovanja življenja v celoti:

Kaj se kot tisto bistveno dogaja danes torej v »postrevolucijskem« času na družbeno-političnem polju? Bistveno je to, da se nenehno proizvaja tak sistem družbe in države, ki naj bi bil vseskozi, in kolikor je to mogoče, brez ovir razpoložljiv za proizvodnjo v vseh proizvodnih sistemih: ki bi bil učinkovito razpoložljiv sistem sistemov proizvodnje razpoložljivega kot prakse znanosti in bi proizvajal tudi za to razpoložljivega človeka. To pa tako, da se ne bi sam polščal oblasti in bil samovoljen do nenehne revolucije proizvodnje kot dejanske znanosti. (Urbančič 2000, 324–325.)

To »nenehno revolucijo proizvodnje« Urbančič v delu *Nevarnost biti* iz leta 2004 obravnava v pogledu vzpona in padca evropskega duha ter se v tem okviru znova vrne k problemu konstituiranja sistema morale pri Kantu in Heglu in njegovemu nihilističnemu sprevrženju v modernosti, ki se kot tako krepi:

Od kod tedaj dandanes tisto strašno zlo dogajajočega se množičnega zločina, grozovitosti, »čistega« uničevanja skozi vso zgodovino moderne dobe, ki vse bolj nezadržno narašča? Od kod to zlo v dobi »onstran dobrega in zlega«, v dobi vse zajemajoče prakse znanosti, ki je obetala vsa mogoča dobra in blaginje, vendar je kot znanost izključevala bistvo človeka iz svojega objektivizma tako, da je že vprašanje o tem bistvu zanjo neveljavno na njenem polju? (Urbančič 2004, 289.)

93

Vseobvladovanje sveta in človeka je po Urbančiču potrebno sprejeti kot samo v sebi neobvladljivo razsežje, ki kot tako izpričuje *bistveno nevarnost biti same in nič v njej*. Če naj spričo te nevarnosti biti kakorkoli še dosežemo sami sebe, terja to nič manj kot *skok v brezno*. Zgodovina nihilizma povzema vse korake Urbančičevega spoprijema s pričevanjem nihilizma, ki najprej terja, da postanemo njegove priče. Urbančič na podlagi interpretacije *Chaos*a v Heziodovem pesništvu, strne:

Če dopustimo možnost, da je »skok v brezno« naša zgodovinska nuja, je zgodovina dogajanje neke ničevosti biti, ki prihaja z neovedenim vzkratenjem Biti in odtegnitvijo vzkratenosti (= Biti) v skritost in pozabo. Zgodovino kot *dogajanje* ničevosti biti povzame ime *nihilizem*. To dogajanje je produktivno funkcioniranje vsega. Ljudje te dobe zgodovine spričo svojih urgentnih problemov in nalog onega

funkcioniranja ne slutijo tihe katastrofe v teku: *nihilizma*. Ta ostaja neoveden, vsakdanjosti funkcioniranja povsem skrit ali pa zgolj zavržen v mračne kote sveta kot kak moralni kvar v nedojetju njegovega bistva. Brez »skoka v brezno« pač ni mogoče domisliti bistva nihilizma in v njem najti izhod v drugačno možnost: v drugi začetek zgodovine, če je nihilizem dogajajoči se konec dosedanje zgodovine. Vendar zgodovina ni historija vsakršnih stvari, ljudi, dogajanj sveta, ampak je zgodovina Biti same kot *brezna*. Zgodovina je dar Darežljivosti. Torej ni dogajanje sveta stvari. Svet stvari pa ni več oni grški »mitski svet« *vmesnosti* med Nebom in Zemljo.

»Skok v brezno« je skok od ničevosti in nesmisla biti k Niču Biti same. Zato ni zgolj človekovo/mislečevo dejanje ali storitev, ko človek biva kot veliki *jaz*, kot dejavni *subjekt*. »Skok« je *diskontinuiteta* dogajanja ničevosti biti in bistva Biti/Niča. Ta skok je v bistvenem *obrat* vzkratenosti v Darežljivost kot obrat *bitstva Biti same*; skok sam je dar obrata *vzkratenosti* v *Darežljivost*, ki je *bistvo Biti same*. Nihilizem je mogoče prestat in prebiti le z ovedenjem njegovega bistva tako, da je oni skok že tudi spreobrnitev človekovega obstoječega bistva kot živali uma (danes živali informatizma!) v bitje Biti po omenjenem obratu Biti same. (Urbančič 2011, 84.)

94

Za zaključek velja opozoriti na *konfliktno soočenje*, ki je bilo pri Urbančiču pričujoče že od začetka njegove miselne poti, zadeva pa razmerje med imanentnim filozofskim stališčem in njegovo umeščenostjo v konkretni družbeni prostor in čas, kjer prihaja do velikega in v marsičem nepremostljivega razkoraka, ki ga velja kot takega spraviti na plano. Pri tem je potrebno upoštevati, da je odlika Urbančičeve filozofske misli ravno v tem, da je miselno izpostavil to konfliktno soočenje, kar samo po sebi izpričuje doslednost njegove refleksije *trenutka*, kateremu *smo bivanjsko zavezani* in vendar se v njem ne vedno ali pa celo nikoli ne najdemo in znajdemo. Zato je filozofija po svojem bistvu iskanje. Pričakovati pa je, da prevladujoči družbeni diskurz danes ne bo pripravljen sprejeti prav nobene filozofske pobude, kaj šele da bi bil dovzeten za *budnost filozofije*, kakor je prevzemala Ivana Urbančiča.

Bibliography | Bibliografija

- Durić, Mihailo. 1985. *Nietzsche und die Metaphysik*. Berlin: De Gruyter.
- Erzetič, Manca. 2025. »The Question of Nihilism in the Philosophy of Ivan Urbančič.« *Human Affairs* 35 (4): 643–652.
- . 2026. »Soočenje s smiselno dezorientacijo in nihilističnim razpoloženjem slovenstva pri Ivanu Urbančiču.« V *Smiselna dezorientacija in nihilistični precep*, ur. M. Erzetič, 109–126. Ljubljana: Inštitut Nove revije.
- Hrovat, Luka. 2024. »Vprašanje epohalnega obrata. Ob članku Ivana Urbančiča ‚Jugoslovanska ‚nacionalistična kriza‘ in Slovenci v perspektivi konca nacije.« *Phainomena* 33 (128-129): 279–300.
- Komel, Dean (ur.). 1998. »Ivan Urbančič: Friedrich Nietzsche in trenutek evropske biti.« *Nova revija* 18 (190-192): 175–209.
- . 2022. »Philosophy, the Humanities, and Social Criticism in Slovenia.« *Slovene Studies* 44 (1): 79–98.
- Nietzsche, Friedrich. 1991. *Volja do moči*. Prev. J. Moder; spremna beseda I. Urbančič. Ljubljana: Slovenska matica.
- Pirjevec, Dušan. 1979. *Evropski roman*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Sutlić, Vanja. 1968. *Bit i suvremenost*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Urbančič, Ivan. 1966a. »Moral a je nemoral a I.« *Problemi* 4 (44): 1089–1122.
- . 1966b. »Moral a je nemoral a II.« *Problemi* 4 (45-48): 877–887.
- . 1967a. »Radikalizacija in konec evropske morale I.« *Problemi* 5 (51): 401–427.
- . 1967b. »Radikalizacija in konec evropske morale II.« *Problemi* 5 (52): 562–580.
- . 1967c. »Radikalizacija in konec evropske morale III.« *Problemi* 5 (53): 668–688.
- . 1971a. »Bistvo nihilizma kot bistvo metafizike.« V M. Heidegger, *Evropski nihilizem*, 5–27. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- . 1971b. *Leninova »filozofija«, ali o »imperializmu«*. Maribor: Založba Znamenja.
- . 1974a. »Struktural-psihoanalizem. Kritične pripombe k vrsti člankov Slavoj a Žižka.« *Problemi* 12 (141-144): 134–153.
- . 1974b. »Pripombe k Odgovoru.« *Problemi* 12 (141-144): 171–178.
- . 1974c. »Na rob k Zihlerlovemu boju za Lenina.« *Teorija in praksa* 11 (9-10): 943–944.
- . 1975. »Problem hermenevtike pri Diltheyu.« *Problemi* 8 (147-149): 29–40.
- . 1976. *Temelji metode moči. Problem filozofske hermeneutike kod Diltaja*. Prev. M. Mitrović. Beograd: Mladost.
- . 1977. »Marx' Kritik der Moral als ein Weg zum Problem seiner Philosophie im Ganzen.« V *Phänomenologie und Marxismus. Band 2: Praktische Philosophie*, ur. B. Waldenfels, J. M. Broekman in A. Pažanin, 94–134. Frankfurt: Suhrkamp.
- . 1985a. »Razprava O ‚patološkem narcisizmu‘ in psihoanalizi.« *Družboslovne razprave* 2 (3): 99–125.
- . 1985b. »Nauk modernega Zarastustre. Umestitev stališča filozofije v dejanje I.« *Nova revija* 4 (33-34): 197–209.

- . 1985c. »Nauk modernega Zaratustre. Umestitev stališča filozofije v dejanje II.« *Nova revija* 4 (35-36): 449–461.
- . 1993. *Zaratustrovo izročilo I. Pot k začetku zgodovine evropske biti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 1996. *Zaratustrovo izročilo II. H koncu zgodovine biti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2000. *Moč in oblast. Iz pomnjenja konca in začetka*. Ljubljana: Nova revija.
- . 2004. *Nevarnost biti. Krokiji o duhu evropskosti*. Ljubljana: Nova revija.
- . 2011. *Zgodovina nihilizma. Od začetka do konca zgodovine filozofije*. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2012. *O krizi. Epilog k Zgodovini nihilizma*. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2014. *Razmišljanja v preddverju filozofije*. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2019. *Povijest nihilizma*. Prev. M. Kopic. Zagreb: Demetra.
- Urbančič, Ivan, in Mihailo Đurić (ur.). 1982. *Mišljenje na koncu filozofije – Mišljenje na kraju filozofije – Das Denken am Ende der Philosophie. In memoriam Dušan Pirjevec*. Ljubljana: Samozaložba.
- Ziherl Boris. 1974a. »Lenin in njegovi kritiki danes in pri nas.« *Teorija in praksa* 11 (6): 513–523.
- . 1974b. »Še enkrat o Urbančiču in njegovi ‚čisti filozofiji‘.« *Teorija in praksa* 11 (9-10): 944–946.
- Žižek, Slavoj. 1974a. »Odgovor.« *Problemi* 12 (141-144): 153–170.
- . 1974b. »Odgovor II.« *Problemi* 12 (141-144): 178–183.

Phainomena 34 | 134-135 | November 2025

Witold Plotka – Andrej Božič (Eds.)

The Thought of Leopold Blaustein in Context. Critical Essays and Materials

Witold Plotka | Aleksandra Gomulczak | Amadeusz Citlak
| Wojciech Starzyński | Hicham Jakha | Daniele Nuccilli
| Magdalena Gilicka | Filip Borek | Filip Gołaszewski | Leopold
Blaustein | Małgorzata Hołda

Phainomena 34 | 132-133 | June 2025

Transitions | Prehajanja

Dean Komel | Paulina Sosnowska | Jaroslava Vydrová | Da-
vid-Augustin Mândruț | Manca Erzetič | Dragan Prole | Min-
daugas Briedis | Irakli Batiashvili | Dragan Jakovljević | Jo-
hannes Vorlauffer | Petar Šegedin | Željko Radinković | René
Dentz | Malwina Rolka | Mimoza Hasani Pllana | Audran
Aulanier | Robert Gugutzer | Damir Smiljanić | Silvia Dadà

Phainomena 33 | 130-131 | November 2024

Dean Komel – Alfredo Rocha de la Torre – Adriano Fabris (Eds.)

Human Existence and Coexistence in the Epoch of Nihilism

Damir Barbarić | Jon Stewart | Cathrin Nielsen | Ilia Inishev
| Petar Bojanić | Holger Zaborowski | Dragan D. Prole | Su-
sanna Lindberg | Jeff Malpas | Azelarabe Lahkim Bennani |
Josef Estermann | Chung-Chi Yu | Alfredo Rocha de la Torre
| Jesús Adrián Escudero | Veronica Neri | Žarko Paić | Werner
Stegmaier | Adriano Fabris | Dean Komel

